

Η Αξία της Ανθρώπινης Διαφορετικότητας

(Μια θεωρητική προσέγγιση για εκπαιδευτικούς, γονείς και φοιτητές)

Η ανθρώπινη διαφορετικότητα χαρακτηρίζεται από την ποικιλία και τη διαφορά.

Η διαφορετικότητα έτσι όπως την εξετάζουμε εδώ αφορά την εθνο-πολιτισμική προέλευση, το φύλο, την ηλικία, και τα άτομα με ειδικές δεξιότητες.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, άτομα που μπορεί να είναι γυναίκες, ηλικιωμένοι, μαύροι, εθνοτικά και πολιτισμικά «ξένοι» μέσα σε μια ομοιογενή πλειοψηφία, ή φέρουν μια μορφή σωματικής ή νοητικής αναπηρίας, συνήθως δεν απολαμβάνουν συμπεριφορές ισότιμης αξιοπρέπειας και των αυτονόητων δικαιωμάτων.

Αν και παράλογο, κοινωνίες που δεν σέβονται την ύπαρξη των διαφορών και δεν είναι σε θέση να προστατέψουν τα βασικά δικαιώματα των ατόμων, εξακολουθούν να αυτοχαρακτηρίζονται ως φιλελεύθερες και δημοκρατικές.

Ο Ταϊήλορ (1997) υποστηρίζει ότι η ταυτότητα «ΑΝΘΡΩΠΟΣ» που καθένας μας διαθέτει είναι η βασικότερη από κάθε άλλη επιμέρους ταυτότητα είτε αυτή σχετίζεται με το φύλο, ή την πολιτισμική καταγωγή, ή την ηλικία, ή τις ατομικές δεξιότητες.

Κάθε φορά λοιπόν που αναβαθμίζουμε τις επιμέρους ταυτότητες, τοποθετώντας «ετικέτες» στους ανθρώπους όπως: ηλικιωμένος, γυναίκα, Αλβανός, ανάπηρος κ.λπ.) και τις βάζουμε σε ίση ή σημαντικότερη θέση από την καθολική ταυτότητα «ΑΝΘΡΩΠΟΣ» που όλοι φέρουμε, υποσκάπτουμε τα θεμέλια του φιλελευθερισμού και καλωσορίζουμε την έλλειψη αναγνώρισης της διαφορετικότητας. Μιας διαφορετικότητας που συχνά μάλιστα είναι μόνο φανταστική ή και προκατασκευασμένη για να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα ομοιογενών πλειοψηφικών ομάδων.

Εξάλλου, όχι μόνο δεν θα πρέπει να καθορίζουμε τη ζωή μας με βάση την απαίτηση για εξωτερική ομοιομορφία, αλλά ούτε και να αναζητούμε κάποιο πρότυπο ζωής πέραν αυτού που υπαγορεύει ο εαυτός μας (Ταϊήλορ, 1977).

Είναι πολύ σπουδαίο καθένας μας να είναι σε θέση να αποδέχεται τον εαυτό του - να τα πάει καλά «μαζί του» - γιατί έτσι συγκεντρώνει περισσότερες δυνάμεις ώστε να αγωνιστεί για τη διεκδίκηση των αυτονόητων δικαιωμάτων που του «οφείλει» μια πολιτισμένη κοινωνία. Γιατί εντέλει η υπόθεση της διαφορετικότητας είναι θέμα μειοψηφίας και πλειοψηφίας (μετανάστες - γηγενείς), διάκρισης του γένους (άνδρες - γυναίκες) από την έννοια «άνθρωπος», λανθασμένης αντίληψης της ροής της ζωής

αναφορικά με την ηλικία (αιώνια νεότητα, ηλικιωμένοι), εσφαλμένων απόψεων που υποτιμούν ή υπερεκτιμούν τις δεξιότητες των ατόμων (όλοι μπορούμε να χαρακτηριστείμε ως άτομα με ειδικές δεξιότητες).

Εμείς υποστηρίζουμε ότι κάθε άτομο πρέπει να θεωρείται ως διαφορετικό και αυτή η διαφορετικότητά του να ενισχύεται για το γενικό καλό της κοινωνίας. Εξάλλου, είναι γνωστό πως κανένας άνθρωπος δεν είναι απολύτως ίδιος με κανέναν άλλο αν και όλοι είναι το ίδιο χρήσιμοι για την ευημερία του συνόλου. Οι διαφορές αυτές καθ' εαυτές δεν δημιουργούν τα προβλήματα, αυτά δημιουργούνται από τους τρόπους που αντιδρούν οι άνθρωποι στις διαφορές. Αιτία των αρνητικών συμπεριφορών απέναντι στους διαφορετικούς ανθρώπους αποτελούν τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις.

Τα στερεότυπα «αποτελούν απλοποιημένες πεποιθήσεις για χαρακτηριστικά που θεωρούνται κοινά σε όλα τα μέλη μιας ομάδας». Πιο απλά πρόκειται για μια χωρίς λόγο κατηγοριοποίηση ανθρώπων όπου «υποθέτουμε ότι όλοι τους έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά και την ίδια συμπεριφορά» (Τριλίβα και Chimienti, 2002).

Πρόκειται για μια πρόχειρη υπόθεση σύμφωνα με την οποία όλα τα μέλη μιας ομάδας συμπεριφέρονται με τον ίδιο τρόπο και διακρίνονται από τις ίδιες ιδιότητες. Το στερεότυπο είναι δηλαδή μια άδικη πεποίθηση.

Η προκατάληψη περικλείει μια ευνοϊκή ή δυσμενή προδιάθεση ή στάση απέναντι σε ένα άτομο ή μια ομάδα (Σακελλαρίδης, 2007). Είναι αξισημείωτο το φαινόμενο κατά το οποίο εμφανίζονται αρνητικές αντιλήψεις για άλλα άτομα ή ομάδες χωρίς μεγάλες πιθανότητες ανταπόκρισής τους στην πραγματικότητα, καθότι αποτελούν «κληρονομημένες» κοινωνικές προκαταλήψεις (Τσιάκαλος, 2000).

Οι εσωτερικευμένες προκαταλήψεις τοποθετούν το παιδί άλλοτε στη θέση του θύματος και άλλοτε στη θέση του θύτη. Η καταπολέμηση των προκαταλήψεων δε αναφορικά με την διαφορετικότητα απαιτεί τη συνειδητοποίηση εκ μέρους των δασκάλων και των γονιών, των δικών τους βαθιά ριζωμένων στάσεων.

Η ύπαρξη αρνητικών στερεοτύπων και αρνητικής προκατάληψης, παραπέμπει στο περιεχόμενο του όρου «διάκριση», δηλαδή στην άδικη μεταχείριση ενός ατόμου εξαιτίας του ότι αυτό ανήκει σε συγκεκριμένη κοινωνική ή πολιτισμική ομάδα. Οι διακρίσεις αποτελούν μορφή επιθετικής συμπεριφοράς, το ίδιο επώδυνες όσο και η σωματική βία. Πρέπει δε να αντιμετωπίζονται άμεσα.

Ο ρατσισμός έχει ως επίκεντρο το «στίγμα» του διαφορετικού, ένα «στίγμα» που προσάπτεται εντελώς άδικα και παράλογα, αφού οι υπαρκτές ή ανύπαρκτες διαφορές του άλλου εκλαμβάνονται ως αρνητικά στοιχεία, με αποτέλεσμα ο ρατσιστής να τοποθετεί τον εαυτό του στην κατηγορία των «καλών», των «δυνατών», των «φυσιο-

λογικών», των «προνομιούχων», ενώ τους άλλους τους διαφορετικούς, τους τοποθετεί στο επίπεδο των «κατώτερων», των «ανίκανων», των «ανήμπορων», των «επικίνδυνων» κ.λπ.

Ο ρατσισμός εντέλει προκαλεί μεγάλη ζημιά όχι μόνο στα θύματά του, αλλά και σε αυτούς που τον επιβάλλουν· ακόμη και στις περιπτώσεις που αποτελεί πράξη μη συνειδητοποιημένη και χωρίς κακή πρόθεση.

Τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις φέρει συνήθως καθένας από τον οικογενειακό και τον κοινωνικό του περίγυρο. Αυτές δε οι αρνητικές στάσεις εύκολα διογκώνονται από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (τηλεόραση – εφημερίδες – διαδίκτυο). Και το σχολείο φυσικά σε αρκετές περιπτώσεις φέρει ευθύνη καθώς φαίνεται να υπονομεύει την αυτοεκτίμηση μερίδας μαθητών και κυρίως των πιο ευάλωτων, εκείνων που διακρίνονται από μια συγκεκριμένη διαφορετικότητα ή που απλώς χαρακτηρίζονται ως διαφορετικοί. Κύριοι υπεύθυνοι είναι το φιλοσοφικό υπόβαθρο του εκπαιδευτικού συστήματος κάθε χώρας το οποίο στην πραγματικότητα παρεμβαίνει στην «κατασκευή» συγκεκριμένου μοντέλου ανθρώπων και της κοινωνίας που «εισβάλλει» με τον τρόπο της στις αίθουσες διδασκαλίας, μεταφέροντας τις επιταγές, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις της.

Είναι γεγονός όμως ότι σε αρκετά μεγάλο ποσοστό οι εκπαιδευτικοί μας καταβάλλουν προσπάθειες ώστε να αντιστρέψουν το συχνά αρνητικό κατά της διαφορετικότητας κλίμα, μέσα κυρίως από την εφαρμογή ενός «κρυφού αναλυτικού προγράμματος» που στην ουσία αποτελεί έκφραση των αξιών και των πεποιθήσεων του κάθε εκπαιδευτικού. Στις περιπτώσεις που οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς μιλούν για τις διαφορές και για τις ομοιότητες, τότε προσεγγίζουν σπουδαία θέματα όπως: η πολιτισμική κληρονομιά, οι αγώνες ομάδων και ατόμων για την κατάκτηση ισότητας, δικαιοσύνης, και δικαιωμάτων.

Η εκτίμηση, ο σεβασμός και η ορθή αναγνώριση του διαφορετικού πρέπει να λαμβάνονται υπόψη ως βασική ανθρώπινη ανάγκη, ως δικαίωμα και όχι ως υποχρέωση. Γι' αυτό στις περιπτώσεις που τα άτομα εισπράττουν εκ μέρους της κοινωνίας συμπεριφορές περιφρονητικές και απαξιώτικές, είναι δυνατόν να υποστούν σοβαρές απογοητεύσεις. Κατά τον Ταίηλορ (1997), η απουσία αναγνώρισης ή η εσφαλμένη αναγνώριση είναι δυνατόν να λειτουργήσουν με επιζήμιο τρόπο και να αποτελέσουν μορφές καταπίεσης και εγκλωβισμού σε ένα προβληματικό, «στερημένο» και «διαστρεβλωμένο» τρόπο ύπαρξης.

Επανερχόμενοι στο σχολικό περιβάλλον, σημειώνουμε ότι στις περιπτώσεις εμφάνισης καταστάσεων όπως οι παραπάνω, παρατηρούνται μαθησιακές και επικοινωνιακές δυσκολίες από πλευράς των μαθητών που πλήττονται από την έλλειψη εκτίμησης

και σεβασμού εξαιτίας της διαφορετικότητάς τους που συχνά είναι επίπλαστη και μη πραγματική ή εντοπίζεται σε μια συγκεκριμένη δεξιότητα η έλλειψη της οποίας συνήθως «συμπληρώνεται» από άλλες.

Για το λόγο αυτό είναι σημαντικό γονείς και εκπαιδευτικοί να προσεγγίζουν το θέμα της διαφορετικότητας και τις προκαταλήψεις που συνδέονται με αυτή με τέτοιο τρόπο ώστε να δίνουν στο παιδί τη δυνατότητα: α) να κατασκευάζει την ταυτότητά του με γνώση και αυτοπεποίθηση, β) να αναπτύσσει άνεση, ενσυναίσθηση (ικανότητα δηλαδή τοποθέτησης στη θέση και τα συναισθήματα του άλλου) και δίκαιη συμπεριφορά απέναντι στη διαφορετικότητα και γ) να αναπτύσσει κριτική σκέψη (αντί να μένει προσκολλημένο σε δομημένες προκαταλήψεις και στερεότυπα) καθώς και τις απαραίτητες δεξιότητες για να υπερασπιστεί τον εαυτό του και τους άλλους κάθε φορά που προβάλλει η αδικία.

Γίνεται κατανοητό ότι η απλή επαφή με την ποικιλομορφία δεν αρκεί για να μάθουν τα παιδιά να δείχνουν εκτίμηση προς τον «άλλο» και να επικοινωνούν με σεβασμό. Απαραίτητη κρίνεται μια ενεργητική και συγχρόνως ήπια και σταθερή καθοδήγηση από την πλευρά των ενηλίκων (Εκπαιδευτικών – Γονέων).

Ένα πρόγραμμα καλλιέργειας στάσεων εκτίμησης και σεβασμού έναντι της διαφορετικότητας είναι δυνατόν να βοηθηθεί κατά την άποψή μας από κατάλληλα παιδικά τραγούδια που πραγματεύονται κοινωνικά θέματα ζωτικής σημασίας.

Πρέπει να τονιστεί ότι σε παρόμοια προγράμματα δεν γνωρίζουμε όλες τις απαντήσεις πριν από την έναρξη των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων. Κι αυτό γιατί όλοι όσοι εμπλέκονται σε παιδαγωγικές μεθόδους που αποσκοπούν στην καταπολέμηση του ρατσισμού, του σεξισμού, των μεροληπτικών στάσεων απέναντι σε άτομα με διαφορετικές σωματικές (ή και νοητικές) ικανότητες και συμπεριφορές υποτίμησης της τρίτης ηλικίας, βρίσκονται σε διαδικασία διαρκούς μάθησης.

Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται τραγούδια και προτάσεις προς τα παιδιά για «δημιουργικές εργασίες» που αφορούν τη διαφορετικότητα σε σχέση με την εθνοτική και την πολιτισμική προέλευση, τις ειδικές δεξιότητες, το φύλο και την ηλικία, όπως ήδη έχει αναφερθεί.

Βιβλιογραφία

- Σακελλαρίδης, Γ. (2008). Διαπολιτιστική Μουσική Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.
- Ταίηλορ, Τ. (1997). Πολυπολιτισμικότητα (Κ. Παιονίδης, Μεταφ.). Αθήνα: Πόλις
- Τριλίβα, Σ. - Chimienti, C (2002). Ανακάλυψη, αυτογνωσία, αυτοκυριαρχία, αυτοεκτίμηση. Αθήνα: Πατάκης
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ο ρόλος της εικονογράφησης στο συγκεκριμένο βιβλίο

Η εικονογράφηση αποβλέπει στο να διευκολύνει τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς να ξεκινήσουν συζητήσεις με τα παιδιά για σημαντικά θέματα ανθρωπιστικής παιδείας. Πρωτίστως όμως βάζει τα θεμέλια για την έκφραση απόψεων πάνω σε πραγματικά θέματα της ζωής. Τα παιδιά λοιπόν καλούνται σε κάθε τραγούδι να παρατηρούν τις δύο εικόνες (ορθογωνίου σχήματος) και να τις σχολιάζουν, να λένε τη γνώμη τους. Κυρίως να λένε με τι διαφωνούν, με τι συμφωνούν και τους λόγους για τους οποίους οδηγούνται σε αυτές τις τοποθετήσεις. Να καταθέτουν τις απόψεις τους.

Φύλλα εργασίας

Τα φύλλα εργασίας που βρίσκονται στο τελευταίο μέρος του βιβλίου, αποσκοπούν να λειτουργήσουν στο πλαίσιο της δημιουργικότητας αφενός και αφετέρου ως ένα ακόμη ερέθισμα ώστε τα παιδιά να εκφράσουν: συναισθήματα, πεποιθήσεις, στερεότυπα, προκαταλήψεις, ενσυναίσθηση, αλληλεγγύη, προτάσεις για ενεργητικές δράσεις (ακτιβισμός).

Αναφορικά με τα φύλλα εργασίας θέλουμε να παρακαλέσουμε –όποτε το επιθυμείτε– να μας αποστέλλετε ό,τι εσείς επιλέγετε, στη διεύθυνση:

Γιώργος Σακελλαρίδης, οδός Οδυσσέα Ελύτη 17 85100 Ρόδος.

Έτσι θα ξεκινήσει μια διαφορετική επικοινωνία μεταξύ μας την οποία ειλικρινά επιθυμούμε.

12 τραγούδια για την ανθρώπινη διαφορετικότητα

Κανείς δεν μοιάζει με κανένα

Η λέξη «διαφορετικός»
ταιριάζει δίχως άλλο
σε όλους μας αφού κανείς
δεν μοιάζει με τον άλλο.

Φωνάζω «ναι» στη διαφορά
φωνάζω «ναι» σε σένα!
Φωνάζω «ναι» στη διαφορά
φωνάζω «ναι» σε μένα!!

Κανείς δεν μοιάζει με κανένα

Στίχοι: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Μουσική: ΛΟΥΙΖΑ ΚΟΥΛΑ

Σολ+ Μι- Λα+
 Η λέ-ξη

Ρε+ Σολ+ Λα+ Ρε+
 δια - φο-ρε-τι - κός ται-ριά-ζει δί - χως άλ - λο σε ό-λους

Σολ+ Μι- Ρε+ Λα+ Ρε+
 μας α - φού κα - νείς δε μοιά-ζει με τον άλ - λο. Φω-νά-ζω

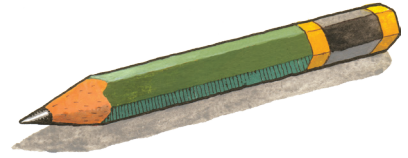
Λα+ Ρε+ Λα+ Ρε+
 "ναι" στη δια-φο - ρά φω-νά-ζω "ναι" σε σέ - να! Φω-νά-ζω

Σολ+ Ρε+ Λα+ ⊕ Ρε+
 "ναι" στη δια-φο - ρά φω-νά-ζω "ναι" — σε μέ - να! —

1. 2.
 Φω-νά-ζω

dal ⊕

Η ιστορία ενός μολυβιού

Στην κασετίνα του Θανάση
ένα στυλό τα έχει βάλει
με το μολύβι και καυχιέται
πως είν' από γενιά μεγάλη.

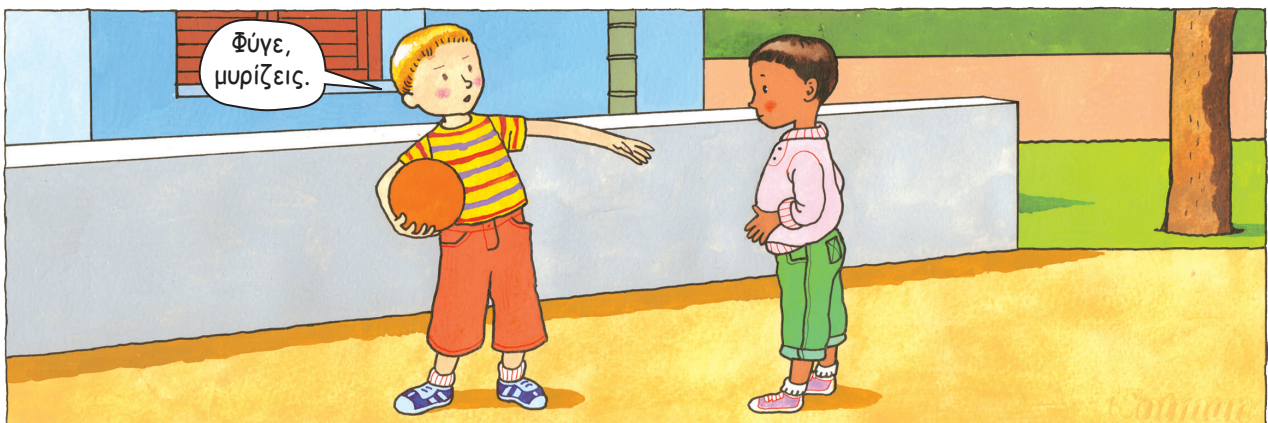
«Μην πλησιάζεις, μη μ' αγγίζεις
μυρίζει το φτηνό σου ξύλο
η θέση μου δεν επιτρέπει
να έχω ένα μολύβι φίλο».

Κι η γόμα που ήτανε πιο πέρα
με το στυλό όλο συμφωνούσε
και το μολύβι εξηνόταν
«μίκραινε» και μελαγχολούσε.

Η ξύστρα η φίλη, η καλή του
του 'λεγε να 'χει πάντα ελπίδα
πως θα γυρίσει στη ζωή του
για μια πιο χαρούμενη σελίδα.

Έτσι μια μέρα ο Θανάσης
στα χέρια το στυλό κρατάει
μ' αυτό δε γράφει, έχει αδειάσει
και στα σκουπίδια το πετάει.

Τώρα στα χέρια του Θανάση
καλοξυσμένο το μολύβι
τρέχει από γράμμα σ' άλλο γράμμα
και τη χαρά του δεν την κρύβει.

Η ιστορία ενός μολυβιού

Στίχοι-Μουσική: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ρε+ Λα+ Ρε+ Λα+
 1. Λα+ Ρε+ 2. Λα+ Ρε+
 Σολ+ Ρε+ Λα+ Ρε+
 Σολ+ Ρε+ Λα+
 Ρε+ Σολ+ Λα+ Σολ+ Ρε+
 Λα+ 1. Ρε+ 2. Λα+ Ρε+

Στην κα - σε - τί - να
 του Θα - νά - ση έ - να στυ - λό τα έ - χει βά - λει
 με το μο - λύ - βι και καυ - χιέ - ται πως είν' α - πό γε -
 νιά — με - γά - λη «Μην πλη - σι - ά - ζεις μη — μ'αγ - γί - ζεις
 η θέ - ση μου δεν ε - πι - τρέ - πει
 μυ - ρί - ζει το φτη - νό — σου ξύ - λο
 να 'χω έ - να μο λύ - βι φι - λο»

Ένας άλλος, διαφορετικός Πινόκιο

Ουφ, βαρέθηκα κλεισμένος
μες την ίδια ιστορία
δεν αντέχω, θα το σκάσω
με την πρώτη ευκαιρία.

Έτσι είπε ένα βράδυ
ο Πινόκιο στα βιβλία
πήρε και τα πράγματά του
πήγε γι' άλλη πολιτεία.

Έκανε μεγάλο λάθος
να σταθεί μπρος στην Τι-βι
του μεγάλωσε η μύτη
έγινε και πιο στραβή.

Μα δεν ήξερε ο Πινόκιο
όταν έφευγε απ' το σπίτι
πως σαν άκουγε ειδήσεις
του μεγάλωνε η μύτη.

Πριν τελειώσουν οι «ειδήσεις»
ο Πινόκιο προλαβαίνει
στη βιβλιοθήκη φτάνει
κι από κει δεν ξαναβγαίνει.

Διαλέξτε το θέμα της διαμαρτυρίας. Γράψτε τα συνθήματα στα πλακάτ.

Ένας άλλος, διαφορετικός Πινόκιο

Στίχοι-Μουσική: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Ρε+ Λα+ Ρε+ Λα+

Ρε+ Σολ+ Λα+ Ρε+

Λα+ Ρε+ **Αργά** Ρε+ Σολ+

Ουφ! Βα - ρέ - θη - κα κλει - σμέ -
 Δεν α - ντέ - χω θα το σκά -

Ρε+ Λα+ 1. Ρε+

νος μέσ' στην ί - δια ι - στο - ρί - α
 σω με την την

2. Λα+ Ρε+ Λα+

πρώ - τη ευ - και - ρί - α. Έ - τσι εί - πε έ - να

Ρε+ Λα+ Σολ+

βρά - δυ ο Πι - νό - κιο στα βι - βλί - α πή - ρε και τα

Ρε+ Λα+ Ρε+

πράγ - μα - τά - του πή - γε γι'άλ - λη πο - λι - τεί - α